

na odległość

Zajęcia
w nauczaniu
treści kulturowych

[Agnieszka Dryjańska, Sébastien Ducourtioux]

Czy projekty e-learningowe mogą skutecznie wspierać nauczanie języków? Doświadczenie Instytutu Romanistyki Uniwersytetu Warszawskiego pokazuje, że użycie obrazu w kształceniu językowym oraz przekazywanie treści kulturowych w czasie zajęć języka obcego z powodzeniem może być wykorzystywane także w ramach nauczania na odległość.

W roku akademickim 2010/2011 w Instytucie Romanistyki UW otwarto po raz pierwszy studia dla osób nieznających języka francuskiego. Celem studiów jest uzyskanie przez studentów poziomu takiego, jaki jest wymagany w standardach dla absolwenta wydziału filologicznego. Oczywiście w tym przypadku wyzwaniem jest o wiele większe niż w przypadku typowych kierunków filologicznych, na których naukę rozpoczynają studenci ze znajomością języka obcego. Założenie, które sobie postawiliśmy, jest osiągalne dzięki opracowaniu programu studiów zgodnie z zawartymi w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ) wskazaniem, akcentującymi różnorodne aspekty metodyczne nauczania języków obcych z jednoczesnym wykorzystaniem technik informacyjnych w formie specjalnie opracowanych zajęć na odległość na platformie Spiral3.

Mimo że kurs został opracowany dla studentów, opisane poniżej metody mogą być wykorzystywane do pracy z uczniami w gimnazjum lub liceum na różnych poziomach zaawansowania: podobnie jak u nas na poziomie podstawowym lub też bardziej zaawansowanym. Być może nawet wśród nich cieszyłby się jeszcze większą popularnością, jako że młodszy uczniowie chętniej korzystają ze zdobyczy technologicznych i traktowałyby go bardziej jako zabawę.

W dalszej części artykułu przedstawimy założenia metodyczne, jakie sobie stawialiśmy, wprowadzając tego typu metodę kształcenia, oraz wybrane aspekty natury teoretycznej z nimi związane: elementy teorii wykorzystania obrazu w nauczaniu języków obcych. Zajmiemy się również podstawowymi problemami związanymi z nauczaniem treści kulturowych w czasie zajęć języka obcego, jako że większość ćwiczeń była właśnie pozwiązana z zapoznawaniem studentów z różnorodnymi aspektami kultury francuskiej.

Następnie zaprezentujemy strukturę zajęć na platformie, podamy przykłady ćwiczeń i mikrozadań w kontekście kompetencji, które mają one rozwijać. Omówimy także istotny element zajęć na odległość, często budzący kontrowersje – metody interakcji między nauczycielem a studentami.

Wykorzystanie obrazu na zajęciach językowych

Obraz jest narzędziem często stosowanym w nauczaniu języka obcego. Na stronach współczesnych podręczników znajdujemy mnóstwo obrazków, jednakże ich funkcja jest głównie informatywna, egzemplifikująca treści przekazane najczęściej w formie tekstowej. Wydaje się jednak, że obraz ze względu na swoją specyfikę mógłby spełniać wiele innych funkcji i stanowić inspirację do różnorodnych ćwiczeń językowych.

Według A. Wrighta, w pracy z obrazem możliwe są dwa istotnie różne podejścia. Możemy mianowicie pracować *na podstawie obrazu* albo *w kontekście obrazu*. To pierwsze podejście polega na skupieniu się na tym, co przedstawia obraz i próbie przekazu w ustalonej przez autora ćwiczenia formie. Drugie nastawienie implikuje większą kreatywność i polega na wyzwoleniu skojarzeń inspirowanych danym obrazem w zakresie określonym przez nauczyciela i przekazaniu tych skojarzeń w ustalonej formie. Należy zauważyć, że stosowanie drugiego podejścia nie oznacza odwołania się do użycia bardziej zaawansowanych środków językowych. To, jakie środki językowe będą wykorzystane, zależy od poziomu naszych studentów i celów zajęć.

Studenci mogą pracować w obrębie pięciu różnych obszarów językowych. Są to mianowicie: słownictwo, struktury, funkcje, sytuacje i umiejętności. Tak więc obraz może najpierw inspirować do poszukiwań leksykalnych na wszystkich poziomach zaawansowania. Może być też punktem wyjścia do pracy na poziomie prostych lub bardziej skomplikowanych zdań. Następnie dzięki obrazowi możemy realizować różne funkcje języka, np. wyrażanie opinii, stanu emocjonalnego itd. Jeszcze inne podejście to wykorzystanie obrazu jako pretekstu do tworzenia dialogu na podstawie sytuacji na nim przedstawionej i w końcu użycie obrazu do działalności najbardziej kreatywnej, polegającej na stawianiu hipotez typu, co doprowadziło do sytuacji przedstawionej na obrazku lub też, jakie mogą być konsekwencje zaistniałej sytuacji. Należy dodać, że w każdym z tych obszarów możliwa jest praca na podstawie obrazu lub w kontekście obrazu.

W ramach naszych zajęć na odległość staraliśmy się proponować ćwiczenia, w których obraz będzie grał kluczową rolę. Nasza decyzja była podyktowana przekonaniem, że obraz, chociaż daje ogromne możliwości wzbogacenia zajęć językowych, nie jest na nich w dostatecznym stopniu eksploatowany. Z drugiej strony, właśnie ćwiczenia multimedialne proponowane w ramach zajęć na odległość pozwalają w pełni wykorzystać bogactwo zasobów internetowych w obrazy nieruchome i ruchome, i przez to rozwijać słownictwo, utrwalać struktury gramatyczne lub też inspirować do tworzenia dłuższych wypowiedzi, doskonaląc jednocześnie szereg innych kompetencji.

Organizacja zajęć

Cały program pierwszego roku, tzw. zerowego, został opracowany z uwzględnieniem EOSKJ, a naszym celem było rozwijanie dwóch typów kompetencji: ogólnych i komunikacji językowej, w czym miała być pomocna platforma e-learningowa.

Jednym z podstawowych celów zajęć na odległość było stworzenie szansy na poszerzenie wiedzy i umiejętności studentów

w zakresie leksykalno-syntaktycznym, z wykorzystaniem zasobów dostępnych w Internecie. Z tego względu przy doborze tematyki ćwiczeń celowo nie podążaliśmy za podręcznikiem, natomiast staraliśmy się wpisywać w realizowany program gramatyczny. Zależało nam także na intensywnym pogłębianiu umiejętności rozumienia tekstów pisanych i mówionych, w połączeniu z redagowaniem krótkich wypowiedzi pisemnych.

Drugim, równie istotnym celem było kształtowanie wśród studentów postawy kreatywnego i samodzielnego poszukiwacza informacji w języku obcym. Istniejące obecnie w Internecie bogactwo treści, multimedialnych form przekazu i różnorodnych sposobów kontaktu mogą i powinny od samego początku być wykorzystywane w uczeniu języka obcego. W ramach naszego kursu zwracaliśmy szczególną uwagę na rolę obrazu w przekazywaniu treści społeczno-kulturowych. Powszechnie wiadomo, że problematyka ta jest dosyć trudna, ale też bardzo istotna w kontaktach międzykulturowych. Dlatego też wydaje się oczywiste, że nie można jej pomijać w procesie kształcenia językowego, natomiast nie ma zgody, co do tego, w jaki najlepszy sposób należy to robić. Nasz pomysł polegał na tym, by studenci niejako samodzielnie próbowali odkrywać nową dla nich kulturę, trochę tak, jak to dzieje się w warunkach naturalnych, gdy po raz pierwszy odwiedzamy kraj, którego języka się uczymy. W ten sposób próbowaliśmy jednocześnie rozbudzać ciekawość studentów i motywować ich do większego zaangażowania w proces uczenia się. Oczywiście ich praca była organizowana i monitorowana przez nauczyciela. Zadania stawiane przed studentami były niestandardowe, przez co nierzadko stanowiły duże wyzwanie dla osób, które nie znają zupełnie języka francuskiego. Implikowało to potrzebę częstych kontaktów z prowadzącym zajęcia czy to przez pocztę elektroniczną, czy też profil na portalu społecznościowym Facebook.

Wykorzystywana przez nas platforma do nauczania na odległość – Spirals3 – jest w całości francuskojęzyczna. Ćwiczenia umieszczone są na niej co dwa tygodnie. Za każdym razem tworzony jest cykl ćwiczeń o określonej tematyce i o rosnącym poziomie trudności. Realizacja każdego modułu jest szacowana na 1-1,5 godz. pracy. Dla przykładu: tematy, które były do tej pory realizowane, dotyczyły: sportu, kina, muzyki, odżywiania, emocji, podróży itd. Rodzaje ćwiczeń proponowanych studentom są raczej typowe, czyli są to pytania zamknięte lub otwarte, ćwiczenia z lukami do wypełnienia po odsłuchaniu piosenki, po obejrzeniu sceny filmowej, rozsypanki wyrazowe itp. Wartość ćwiczeń polega jednak głównie na tym, że są zrealizowane na podstawie dokumentów multimedialnych bardzo ściśle osadzonych w rzeczywistości francuskojęzycznej. Znakomita

większość zadań stawianych przed studentami jest opracowana albo bezpośrednio na podstawie obrazu albo w kontekście obrazu, zgodnie z prezentowanym podejściem A. Wrighta.

Umiejętność wyszukiwania informacji kulturowych i ich interpretacji

Ćwiczenia poruszające tematykę kulturową pozwalały rozwijać umiejętności dotarcia do właściwych informacji na podstawie umiejętnie dobranych słów kluczowych. Należy przypomnieć, że środki językowe, którymi dysponują nasi studenci, są jeszcze dość ubogie, a mimo to są oni w stanie zrozumieć podane informacje, by następnie na stronach francuskojęzycznych znaleźć odpowiednią treść w gąszczu różnych innych, najczęściej zupełnie dla nich niezrozumiałych. Takie podejście, niejako technika rzucenia uczących się na głęboką wodę, oczywiście pod kontrolą nauczyciela, w świetle współczesnych wskazań metodycznych pozwala wypracowywać strategię radzenia sobie z językiem obcym od samego początku nauki. Przykładem takiego ćwiczenia może być polecenie typu zamkniętego, polegające na wybraniu spośród kilku zaproponowanych właściwej nazwy grupy czterech mężczyzn (widocznych na zdjęciu) ubranych w stroje muszkietierów. Studenci mogą udzielić odpowiedzi, że chodzi o zespół szermierzy, ale nie jest to odpowiedź poprawna, choć przewidywana przez prowadzącego i, można by rzec, celowo wybrana, aby zmusić uczących się do bardziej wnikliwego poszukiwania i do niezadowolania się najprostszymi skojarzeniami. Mężczyźni przebrani za muszkietierów to akurat ekipa bardzo popularnych pływaków francuskich i to jest jedna informacja, którą samodzielnie odkrywają studenci. Druga, może nawet ważniejsza, to fakt, że – jak widać – we Francji do dziś mit muszkietierów jest wciąż żywy i wywołuje bardzo pozytywne skojarzenia. Jest to rodzaj pracy, który zgodnie z teorią Wrighta, zaliczylibyśmy do pracy w kontekście obrazu.

Innym przykładem tego rodzaju pracy z obrazem jest ćwiczenie wykorzystujące zdjęcie bardzo popularnego wśród młodzieży francuskiej rugbisty, który jest wystylizowany na bohatera obrazu F. Goi *Saturn pożerający jedno ze swoich dzieci*. Bardzo kontrowersyjnego, niepokojącego zdjęcia towarzyszy kilka informacji dodatkowych i oczywiście pytanie: *Kto to jest?* Do odpowiedzi studenci mogą dojść dzięki informacjom, wykorzystując je, jako słowa kluczowe. W tym przypadku także nie pierwsze, najprostsze rozwiązanie jest poprawne. Z drugiej strony, interesujący jest przekaz emocjonalny emanujący z fotografii, który wręcz zmusza do dowiedzenia się, kim jest jej bohater i jakie ma zamiary wobec niemowlęcia. Istotny jest przekaz kulturowy związany z odwołaniem się do malarstwa i informacja, że we Francji to właśnie rugby jest sportem tak popularnym, jak w Polsce piłka nożna.

Innym rodzajem podejścia jest praca w kontekście obrazu, ale cały czas w celu rozwijania umiejętności poszukiwania informacji kulturowych, jak to proponujemy w przypadku ćwiczenia na podstawie wybranego fragmentu filmu *Pan od muzyki*¹. Jest to współczesny francuski film, który odniósł międzynarodowy sukces. Zadanie postawione przed studentami jest typu otwartego: chodzi o to, aby zastanowili się oni nad przyczynami reakcji osób oglądanych w przedstawionej scenie filmowej, a następnie sformułowali krótką wypowiedź pisemną. Podczas poszukiwań informacji na temat filmu studenci z jednej strony zaznajamiają się z wysoką pozycją, jaką kinematografia francuska zajmuje w kinie europejskim, a z drugiej – dowiadują się o wpływie filmu na samą kulturę francuską.

Uwrażliwienie na funkcjonowanie stereotypu

Powszechnie wiadomo, że wiedza na tematy związane z kulturą często jest przekazywana za pośrednictwem różnego rodzaju stereotypów. Stereotypy te oczywiście nie przekazują pełni treści kulturowych, wręcz przeciwnie, bardzo często je zniekształcają, pokazując rzeczywistość niejako w krzywym zwierciadle. Ich dobrą stroną jednak jest to, że poruszają tematykę kulturową czy społeczną często w lekki, zabawny sposób, dzięki czemu obca kultura w ogóle może zaistnieć w innym środowisku. Osoby będące na początku nauki mogą nie znać żadnego słowa w języku obcym, ale mają pewien zespół wyobrażeń, wynikających najczęściej z funkcjonujących w danym środowisku stereotypów. Proponując ćwiczenia poruszające tę tematykę, chcieliśmy uświadomić studentom problematykę stereotypów kulturowych w ogóle, poprzez zwrócenie uwagi na funkcjonujące w kulturze francuskiej stereotypowe opinie dotyczące Polaków. Próba zastanowienia się nad prawdziwością danego stereotypu może prowadzić do szerszej refleksji w dziedzinie kultury. Proponujemy więc studentom ponownie pracę z filmem – oglądanie scenki pochodzącej tym razem z kultowego, znanego każdemu Francuzowi filmu. W scenie tej mimochodem wspomina się o stereotypie Polaka widzianego oczami Francuzów. Zadanie studentów polega na analizie przedstawionego fragmentu filmu i zrozumieniu króciutkiego, zabawnego zdania, które nawiązuje właśnie do owego stereotypu. Przy okazji uczący się mają możliwość zapoznania się z plejadą popularnych francuskich aktorów komediowych.

Rozwijanie domysłu językowego

Osoby znające język obcy na wyższym poziomie wiedzą, jak ogromne znaczenie ma strategia umiejętnego domyslenia

1 *Les Choristes*, Christophe Barratier (2004).

się znaczenia słów czy całych wyrażen. Dzięki postawie nastawionej na domyślanie się znaczenia nasze szanse na porozumienie rosną. Przy braku takiego nastawienia bardzo szybko komunikacja się blokuje. Nasz pomysł polegał na zaproponowaniu studentom różnych wyrażen, o których nie uczyli się na zajęciach stacjonarnych, i naprowadzaniu ich – przy pomocy obrazu – na odkrycie właściwego znaczenia. Użycie charakterystycznego obrazu ułatwia zapamiętanie. Obraz zwykłego pustego pudełka jest tak banalny, że aż intrygujący. Które wyrażenie znajdujące się pod nim jest poprawne? Ale przecież nasi początkujący studenci nie znają żadnego. Czy oznaczają one przedmioty, które można włożyć do środka, czy coś, co symbolizuje pudełko? Możliwości jest wiele. A tu chodzi o typowe francuskie wyrażenie *sortir en boîte*, oznaczające wyjście do dyskoteki (dyskoteka po francusku to *boîte*, czyli – w pierwszym znaczeniu – pudełko; w obu przypadkach wszakże chodzi o zamkniętą, dość ciasną przestrzeń). W języku francuskim wiele jest wyrażen, które zdradzają takie charakterystyczne podświadome myślenie za pomocą obrazów mentalnych. Aby przekazać tę cechę języka, można właśnie odwołać się do obrazów czy filmów, które są doskonałym punktem wyjścia do różnych typów multimedialnych ćwiczeń językowych.

Interakcje z prowadzącym

Jednym z trudniejszych problemów w ramach prowadzenia zajęć językowych na platformie są kontakty studentów z nauczycielem. Jeżeli zależy nam na tym, by poziom tych interakcji był satysfakcjonujący, to muszą stanowić one działalność bardzo czasochłonną, szacowaną przez prowadzącego na kilka do kilkunastu godzin, w zależności od rodzaju ćwiczenia, w odniesieniu do trzech grup studenckich, z których każda liczy 20 osób. Oczywiście ćwiczenia typu otwartego wymagają więcej czasu, ponieważ prowadzący każdemu studentowi indywidualnie tłumaczy, jak poprawić błędy. Robi to dopóty, dopóki student nie uzyska właściwego poziomu poprawności.

W przypadku ćwiczeń zamkniętych, gdy prowadzący widzi po raz pierwszy niepoprawną odpowiedź, kontaktuje się ze

studentem i zachęca do ponownego poszukiwania, udzielając dodatkowych wskazówek.

Jak już wspominaliśmy, chodzi nam o wykształcenie umiejętności efektywnego poszukiwania informacji na stronach francuskojęzycznych. W tym celu student musi zrozumieć, że nie można zadawać się odpowiedziami najprostszymi czy tymi proponowanymi przez narzędzia typu Google Tłumacz. Jeśli student sobie z tym nie radzi, co w trakcie naszych zajęć często miało miejsce, niezbędne są liczne interakcje z nauczycielem, które oczywiście odbywają się głównie w języku francuskim.

Podsumowanie

Zajęcia na odległość, które zaproponowaliśmy na pierwszym roku romanistyki, stanowiły uzupełnienie stacjonarnych zajęć rozwijających tradycyjne kompetencje komunikacyjno-językowe. Jednocześnie były autonomiczne w kontekście rozwijania kompetencji socjolingwistycznych, interkulturowych czy tzw. kompetencji ogólnych. Taka forma zajęć wydaje się odpowiadać oczekiwaniom współczesnych uczących się i stwarza wykładowcom nowe możliwości nauki. Wpisuje się jednocześnie w obowiązujące tendencje dydaktyczne, które sugerują rozwijanie autonomii i odpowiedzialności ucznia za proces uczenia się, między innymi dzięki korzystaniu z multimedialnych zasobów Internetu drugiej generacji (Web 2.0), co w rezultacie prowadzi do uzyskania lepszych efektów, jak to miało miejsce w ramach naszych zajęć. W związku z tym chcemy kontynuować tę formę nauczania, planując jej rozwinięcie przez wprowadzenie narzędzi do interakcji pomiędzy studentami oraz zadania wymagające nagrywania własnych wypowiedzi czy też krótkich dialogów w formie audio lub wideo. Jesteśmy przekonani, że takie sposoby nauczania odniosłyby sukces także w kontekście szkolnym.

Bibliografia

- Wright, A. (1989) *Pictures for language learning*. Cambridge University Press.
- *Europejski Opis Systemu Kształcenia: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (2003) Warszawa: CODN.

[Agnieszka Dryjańska]

Doktorantka w Instytucie Romanistyki UW. Posiada wykształcenie techniczno-filologiczne i prowadzi zajęcia z Technologii Informacji w Kolegium Francuskim i Angielskim na Uniwersytecie Warszawskim. Prowadziła także lektoraty techniczne z języka angielskiego oraz francuskiego na Politechnice Warszawskiej. Zajmuje się uczeniem dzieci języka francuskiego w Towarzystwie Przyjaźni Polsko-Francuskiej.

[Sébastien Ducourtioux]

Absolwent Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego w Dunkierce (ISCID). Od 14 lat zajmuje się nauczaniem języka francuskiego, głównie języka biznesowego. W Polsce ukończył studia magisterskie w Instytucie Romanistyki UW, gdzie obecnie jest doktorantem i prowadzi zajęcia e-learningowe.